

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianaee, 1661

1 Primo legat quisque divinum jus hominisque.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62953](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62953)

CONCORDIA
DISCORDANTIUM
CANONVM,
AC PRIMUM DE JURE DIVINÆ
& HUMANÆ CONSTITUTIONIS.

DISTINCTIO PRIMA.

IMANUM genus duobus recipitur, naturali videlicet jure, & moribus. Jus naturale est, quod in lege & Evangelio continetur, quo quisque jubetur alij suocere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alij in se fieri, quod sibi nolit fieri. Unde Christus in Evangelio ait: [Omnia quaecumque vultis, ut faciant vobis homines & vos eadem facite illis. Hæc est enim lex & propheta.]

Not. I. Ac primum. Hoc loco in manuscriptis codicibus magna est varietas. Nam partim nulla est hoc loco inscriptio: partim verò legitur, de jure scripto & non scripto, & quod cui præponatur, & legam auctoribus, & duorum malorum electione, sive dispensatione. *Aut.* Ac primum de jure constitutionis nature divinæ, & humanæ. *Aut.* De jure nature, & humanæ constitutionis, quam Dominicus de Conventu agnovit, & extat in nonnullis antiquioribus editionibus. *Aut.* De jure nature & constitutionis, quæ inscriptis maxime videtur convenire tractationi Gratiani, qui sæpe ad hoc caput revertitur, ut initio distinct. 5. 7. 2. 3. & 11. q. 1. c. si quis talis. hinc verum locum indicans scribit: Require in principio, ubi differentia signatur inter jus naturale, & jus constitutionis. Verumtamen in hac tanta varietate, quæ ut alia confutata non sunt, arguere non esse potest, nullam hic à Gratiano ipso præsertim esse rubricam, facta visum est remota vulgata lectione castè indicari.

C. I. Hinc illud, in j. lib. Erym. c. 2. ait. **M**ax leges aut divinæ sunt, aut humanæ. Divinæ natura, humana moribus constant: ideoque hæc discrepant, quoniam alij aliis genibus placent. **F**as lex divina est: Jus lex humana. **T**ransire b per agrum alienum fas est, Jus non est.

C. II. Hinc in eod. lib. Erym. c. 3. illud. ait. **J**us generale nomen est, lex autem juris est species. **J**us autem est dictum, quia justum est. Omne autem jus legibus & moribus constat.

C. III. **L**ex est constitutio scripta.

C. IIII. **M**os est longa consuetudo de moribus tantummodo d. tracta.

a Manu. *b* per alienum in Isid. manuscr. & Isid. cod. c. 3. Isid. lib. 1. c. 200. c. 200. d. tantumdem in orig. manuscr. & aliquot Gratiani. Isidor. lib. 1. c. 200. *Manu. l. 2. c. 200.* Tertullianus in libro de coruptis ministris.

¶ Apud Isido, hæc antecedunt, Mos est veritate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex à legendo vocata est, quæ scripta est. Mos aut longa consuetudo est, &c.

C. V. **¶** quid sit Consuetudo. **C**onsuetudo autem est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex. **¶** Nec differt, an scriptura an ratione consistat, quando & legem ratio commendat. **¶** Porro si ratione lex constat, lex erit omne jam quod ratione confiterit, duntaxat quod religioni conveniat, quod disciplina congruat, quod saluti proficiat. Vocatur autem consuetudo, quia in communi est usu.

¶ Cum itaque dicitur: non differt utrum consuetudo scriptura vel ratione consistat: apparet quod consuetudo est partim tradita in scriptis, partim moribus tantum utentium est reservata. **¶** Quæ in scriptis tradita est, consuetudo sit jus vocatur, a qua vero in scriptis tradita non est, generali nomine consuetudo videlicet appellatur. **¶** Est autem & alia divisio juris, ut in eod. lib. s. c. 2. refertur illudorus ita dicens.

C. VI. **¶** quæ sint species juris. **J**us b autem aut naturale est, aut civile, aut gentium.

C. VII. **¶** quid sit Jus naturale. **J**us naturale est commune omnium nationum, eoque ubique instinctu nature, non constitutione aliqua habetur, ut viri & femine conjunctio, liberorum successio & educatio, & communis omnium possessio, & omnium una libertas, ac quietio eorum quæ cælo, terra, marique capiuntur, item depositæ rei, vel commendatæ & pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsiō. **¶** Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam injuriam, sed naturale, æquumque habetur.

¶ Successio] In tribus codicibus manuscriptorum Isidori, & aliquot Gratiani, legitur, liberorum susceptio & educatio, quæ lectio convenit cum l. ff. de justit. & jure, versic. hinc descendit.

C. VIII. **¶** quid sit Jus civile. **J**us d civile est, quod quisque populus, vel quæq; civitas sibi proprium divina humanaq; causa constituit.

C. IX. **¶** quid sit Jus gentium. **J**us e gentium est sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, fœdera, paces, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita. Hoc inde f jus gentium appellatur, quia eo jure omnes fere gentes utuntur.

a Quando ita simpliciter, ut ex nunc statueret, sed si consuetudo publica auctoritate in scriptis redigeret & auctoratur an dubitetur & alia probatione opus sit, nihilominus consuetudo est. *b* Jus autem naturale] orig. & aliquot Gratiani codices. Isidor. cod. c. 2. c. al. commodare restitutio. *d* Isidor. cod. lib. s. c. e. Isidor. cod. lib. c. 6. f. & inde jus gentium quia eo] ori.

C. X. *quid sit ius militare.*

Ius militare est belli inferendi solennitas, fœderis faciendi nexu, signo dato egressio in hostem, vel pugna commissa, item signo dato receptio: item flagitii militaris disciplina, si locus deferatur, item stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor: veluti cum corona, vel torques donantur, item prædæ decisio, & pro personarum qualitatibus & laboribus a iusta divisio, ac principis portio.

C. XI. *quid sit ius publicum.*

Ius publicum, est in factis, & in sacerdotibus & in magistratibus.

C. XII. *quid sit ius Quiritium.*

Ius Quiritium est propriè Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites, id est Romani. In quo agitur de legitimis hæreditatibus, de cretionibus i, de tutelis, de usufructibus, quæ iura apud nullum alium populum reperiantur, sed propria sunt Romanorum, & in eosdem solos constituta.

¶ Cretionibus] Antea legebatur, vel curationibus, vel de contractibus. Emendatum est ex codicibus Isidori tam impressis, quam manuscriptis. Quod autem sit cretio declarat Urspergius in suis titulis. c. 22. & Urspergius Isidorus eod. lib. 3. Erym. cap. 74. & Alciat. 3. disp. 1. c. 7.

DISTINCTIO II.

¶ Onstat autem ius Quiritium ex legibus, & plebiscitis & Senatûconsultis, & constitutionibus principum, & edictis, & sœpe responsis prudentium.

C. I. *quid sit Lex.*

Lex est constitutio populi, quæ majores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt.

C. II. *quid sit Plebiscitum.*

Plebiscita sunt, quæ plebes tantum constituunt: & vocantur h plebiscita, quod ea plebs sciat, vel quod sciscitatur, & rogat, ut fiant.

C. III. *quid sit Senatûconsultum.*

Senatûconsultum est, quod tantam senatorès populi consulendo decernunt.

C. IIII. *quid sit Constitutio vel edictum.*

Constitutio, & vel edictum est quod Rex, vel Imperator constituit vel edicit.

C. V. *quid sint Responsa prudentium.*

Responsa prudentium sunt, quæ juriconsulti responderi dicuntur consulentibus, unde & responsa Pauli dicta. Fuerunt enim quidam prudentes, & arbitri æquissimi, qui institutiones & civilis iuris compositas ediderunt, quibus dissidentium lites contentionesque sopirent.

C. VI. *quæ sint Tribunitia vel consules leges.*

Quædam etiam leges dicuntur ab iis, qui condiderunt, ut consules, Tribunitia, Iulie, Corneliæ. Nam & sub Octaviano Cæsare successi consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum appellatur Papiæ Poppææ, continens patrum præmia pro suscipiendis liberis. Sub eodem quoque Imperatore Falcidius Tribunus plebis legem fecit, ne quis plius extraneis in testamento legaret, quam ut quarta pars superesset hæreditatis, ex cuius nomine lex Falcidia nuncupata est.

¶ Papius] Antea legebatur. Papius, & Pompejus, & Pappo lo post, Papiæ & Pompejæ. Emendatum est ex manuscriptis exemplaribus Isidori. Nam in impressis innoterat error. Alciatus lib. 3. disp. cap. 3. In tabulis autem Capitolinis annorum DCCLXI. ex kalen. Jul. successi consules numerantur M. Papius. & Poppæus.

a labori] orig. b Isid. eod. l. c. 1. 4. Ius publicum ff. de iust. & iur. c Isidor. ibid. c. 9. d Ex Isidor. ibid. e antea legebatur] ex edicto senatorum. f Isid. eod. l. c. 10. g Isidor. eodem l. c. 11. h vocata scita] orig. i Isidor. eod. l. c. 12. k Isid. eod. l. c. 13. l antea legebatur] edidit. m Isid. eod. l. c. 14. n al. constitutiones. o Isid. ibid. c. 15.

2. ¶ Extraneis] Hæc dictio non est in Chronico Eusebii à D. Hieronymo latinitate donata, ac locupletata (unde hoc videtur sumpsisse Isidorus) neq. in leg. 2. 2. ad leg. Fal. ubi referuntur propria verba ipsius legi. Est tamen apud Isidorum etiam in codicibus manuscriptis.

C. VII. *quid sit Lex Satyra.*

Satyra a verò lex est, quæ de pluribus simul rebus loquitur, dicta à copia rerum, & quasi satirizate: unde & satyram scribere est poemata variâ condere, ut Horatii, Iuvenalis, & Persii.

¶ Satyra] In aliquot Grecianis manuscriptis codicibus, & uno Isidori legitur, Saturâ, de qua ita Festus: Saturâ est cibi genus ex variis rebus conditum; & est lex multis aliis conferta legibus: itaque in sanctione legum adscribitur; neve per futuram abrogato, aut derogato, & alia quadam in hanc sententiam.

C. VIII. *quid sint Rhodia leges.*

Rhodia leges navalium commerciorum sunt ab insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitus mercatorum usus fuit.

DISTINCTIO III.

¶ Mnes hæc species secularium legum partes sunt. Sed quia constituta alia est civilis, alia ecclesiastica, civilis vero sœpius, vel ex sole suo appellatur, quo nomine ecclesiastica constitutio appellatur, & videtur, Ecclesiastica constitutio, canonis nomine conficitur. Quod autem sit canon, Isidorus in lib. 6. Erym. c. 6. declarat dicens.

C. I. *quid sit Canon.*

Canon græcè, Latine regula nuncupatur.

C. II. *Unde dicatur regula.*

Regula est dicta est, eò quod rectè ducit, nec aliquando aliorum trahit. Alii dixerunt regulam dicunt, vel quod regat, vel quod normam rectè vivendi præbeat, vel quod distorum pravumque d corrigat.

¶ Canon] Perro canonum alia sunt decreta Pontificum, alia statuta conciliorum. Conciliorum vero alia sunt universalis, alia provincialia. Provincialium alia celebrantur auctoritate Pontifici Romani, præsertim videlicet legato sancta Romana ecclesia: alia vero auctoritate patriarcharum, vel primatum, vel metropolitanorum ejusdem provinciæ. Hæc quidem de generalibus regulis intelligenda sunt.

¶ Sunt autem quadam private leges tam ecclesiasticae quam seculares, quæ privilegia appellantur. De quibus s. lib. Erym. cap. 12. Isid. ait.

C. III. *quid sit privilegium.*

Privilegia sunt leges privatorum, quasi private leges. Nam privilegium inde i dictum est quia in privato seratur.

¶ Privilegium] Cicero 2. l. de legibus habet: Majores nostri in privatos homines leges ferri noluerunt, in eis enim privilegium. Verum non semper eadem notione hæc vocem usurpari solitam fuisse, Budæus, & alii notant.

¶ Officium] Officium vero secularium, sive ecclesiasticum legem est, præcipere quod necesse est fieri, aut prohibere quod malum est fieri, vel permittere licita, ut præmissum petere, vel etiam quædam illicita, ut dare libellum repudiæ, ne fiant graviosa. Unde in eod. lib. c. 9. Isid. scribit dicens.

¶ Fieri] Quæ sequuntur, in aliquot veteris codicibus sic habent: prohibere quod malum est fieri, permittere vel licita, ut præmissum petere vel etiam quadam, &c.

C. IV. *Quid sit officium legis.*

Mnis autem lex aut permittit aliquid, ut vit fortis peccat præmium, aut veat, ut sacratum virginum nuptias nulli petere liceat: aut punit, ut qui cædem fecerit, capite plectatur: ejus enim præmio, aut pœna vita moderatur humana, divina i præcipit e ut [Diliges Dominum Deum tuum.]

¶ Divina] Hinc usque ad finem non sunt in codicibus.

a al. Saturâ. Isidor. ibid. cap. 16. b s. Isid. 17. c Isid. ibid. d pravum quid] orig. e Dem. 6.